

UČENJE JE VZGOJA / Alenka Gabrovec / doktorandka zakonske in družinske terapije / Društvo zakonski in družinski inštitut Eteos

»Današnji otroci imajo radi razkošje; neolikani so [...] ne spoštujejo starejših [...] Danes so otroci tirani [...] ugovarjajo staršem [...] in tiranizirajo svoje učitelje.« Pod te besede Sokrata bi se dandanes podpisal marsikateri učitelj ali starš, vendar so bile spisane 390 let pred našim štetjem. Zdi se, kot da se v teh dveh tisočletjih ni nič spremenilo na področju odnosov, da klub neštetim študijam, debatam psihologov in strokovnjakov ter iskanju pravega načina, kako učiti in vzgojiti, še vedno ostajamo na isti točki. Še vedno in vsakič znova so nam otroci neznanca, ki je ne znamo razrešiti.

Učenje in vzgoja hodita z roko v roko in sta med seboj tesno prepletena. Vzgoja ni nič drugega kot učenje otrok, da znajo sprejemati prave odločitve, da se znajo imeti v oblasti, da znajo prevzeti odgovornost za svoja dejanja in da znajo svoje teoretično znanje uporabiti tudi v praksi ter da znajo razmišljati s svojo glavo, si ustvariti lastno mnenje, ne pa zgolj slepo verjeti drugim.

Učenje in vzgoja se začneta v primarni družini, ne glede na to, kakšna je. Tam so postavljeni vsi osnovni temelji, ki vodijo posameznika v svet, način, kaj in kako se bo učil, komu in na kakšen način bo pustil, da ga vodi in uči. V svojih prvih letih – ter po mnenju nekaterih strokovnjakov že med samo nosečnostjo – dobi otrok čustvene zapise v svoj implicitni spomin. Ti zapisi so njegov čustven odziv na okolico, stvari, dogodke, ki so se mu zgodile, tako lepe kot slabe, ter odzivi staršev na nastalo situacijo. Prav tako so v implicitnem spominu odtisnjeni podatki oziroma odgovori, kako so bile zadovoljene otrokove potrebe. Na osnovi zapisov implicitnega spomina potem otrok gradi svojo nadaljnjo življenjsko pot, izbira prijatelje, partnerja, ne nazadnje tudi poslovno pot. Impulzi, ki jih je shranil in so skriti njegovi zavesti, nehote vodijo njegovo življenje. Človek tu ne more mimo tega, da se vpraša, ali je potem vse skupaj zaman, saj si že v samem začetku determiniran? Ali je zaman delo vzgojiteljev, učiteljev, pedagogov ...? Ali so zaman vse naučene stvari, izkušnje, ki jih dobimo tekom let?

To bi bilo morda res, če ne bi bili ljudje bitja odnosov, ki se dejansko lahko učimo le preko odnosov z drugimi. Ob nekom drugem lahko spremenimo svoje vzorce, se učimo, izoblikujemo svojo

samopodobo in odrastemo v odgovorne, odrasle osebe. Kar preprosto pomeni zgolj to, da imajo pedagogi tekom posameznikovega življenja zelo pomembno vlogo. So tisti ljudje, ki dodajo posamezniku zadnje napotke, preden gre v svet, skušajo dati še zadnje odgovore o smislu. So tisti, ki imajo prvi možnost popravljati 'napake staršev'.

Primarna vzgoja je v sami osnovi na plečih staršev, vsaj morala bi biti, a je sekundarna v celoti na plečih pedagogov. Njihovo učenje je na nek način delo umetnika, saj dobijo v roke material, ki je v najboljšem primeru odličen, v najslabšem pa na pol uničen, in iz njega lahko naredijo umetnino, ki bo veliki večini všečna. Za to imajo na voljo najmanj devet napornih let, omejitve na vsakem koraku, ter mnogo dejavnikov, na katere ne smejo in ne morejo vplivati. Povrh vsega pa preoblikujejo osebo, ki spreminja sebe in svoje razpoloženje, kot se spreminjajo letni časi. Vsak učenec je svet zase, vsak ima svoje potrebe, lastnosti, ambicije, potenciale in travme. Vendar imajo vsi eno skupno točko – razvijajo, učijo in rastejo lahko le ob drugem odraslem, odgovornem človeku, ki mu zna postaviti stroge in jasne meje in pravila.

Otroci bolj kot kadarkoli prej nujno potrebujejo jasne in trdne vzorce. Po njih se bodo lahko ravnali in se kalili. Otroci si želijo jasnost, zato potrebujejo meje in pravila. Kajti meje oblikujejo prostor in čas, dajejo varnost in zanesljivost, so orientacijske točke, ki usmerjajo naprej in kažejo pot preko odraščanja. Če jasnih in trdnih vzorcev ni, je otrok intelektualno in čustveno preobremenjen, kajti ubadati se mora z vprašanji, ki jim ni dorasel, na katera preprosto

ne zna in ne more odgovoriti. S tem se mu krade možnost za razvoj in učenje. Namesto da bi bil otrok, ki raziskuje in gradi svojo domišljijo, se ukvarja z odgovori, ki bi mu jih že v osnovi morali dati starši. Pri otroku se pojavi negotovost, ki mu samo škodi, saj svojih čutenj ne zna več regulirati, in iz otroka, ki ima ogromno potencialov in bi lahko postal kdorkoli, nehote nastane problematičen otrok. Otrokova negotovost se pokaže v čustveni naravnosti (postane plah ali izredno vsiljiv), socialni naravnosti (je neprilagodljiv, ne izpolnjuje obljubljenega), želji po individualnosti (vedno kriči po pozornosti, pa četudi dela škodo) in želji po moči (počuti se nesposobnega in neodločnega).

Ne glede na to, ali je to starš, ali pedagog – meje lahko postavi le tisti, ki se sprejema in se čuti sprejetega z vsemi svojimi prednostmi in pomanjkljivostmi. Le takšna oseba je pripravljena in sposobna sprejeti otroke z vsemi njihovimi osebnostmi potezami, pozitivnimi ali negativnimi, z vsemi motnjami, pomanjkljivostmi in presežki. Če tega ni, je meja, ki je bila postavljena, zgolj beseda, navodilo, ki ne nosi nobenih posledic. Je zgolj nekaj, kar otrok sliši, pa ne razume, ker je v celoti kontradiktorno njegovemu trenutnemu stanju. Ravno tukaj se večina odraslih lovi, ker v svojem prepričanju sicer postavljajo meje, a jih otroci ne zaznajo in ne razumejo tako. Čeprav je navodilo na videz jasno, do njihovega zaznavanja pride v čisto drugem jeziku, kar povzroči še večjo zmedo in temu primerno reakcijo. S tem je njihov manevrski prostor odprt in odprta so vrata do dežele »Vse lahko počnem«, čeprav globoko v sebi čutijo, da to ni prav. A ker jih nihče ne zna ustaviti, nadaljujejo, dokler ne pridejo

do točke, ko so svoje življenje zavozili, vsaj v očeh okolice. V bistvu pa so na tem mestu prišli do točke, kjer lahko začnejo živeti svoje življenje.

Tekom svoje poti učenja so otroci soočeni z mnogimi izzivi, ambicijami staršev, zahtevami pedagogov in tempu, ki ga narekujejo prijatelji, ki jim dosti pomenijo. Na trenutke se zdi, da sploh ne smejo misliti s svojo glavo, da jih od samega vstopa v vrtec polnijo z nekimi pravili, ki so dostikrat kontradiktorni tistim, ki jih slišijo doma in pri prijateljih. Starši pričakujejo ogromno od otrok, pedagogi prav tako in okolica tudi. Otrok pa je ujet v trenutku med tem, kaj dejansko sam hoče, in tem, kaj od njega hoče okolica. Zmeden, nerazumljen in osamljen. Tempo, ki ga danes narekuje življenje, je preobremenjen, posledično se od otrok pričakuje veliko preveč. Težko še najdemo kakšnega otroka, ki poleg šole nima vsaj še ene izvenšolske dejavnosti – kar je za njegov razvoj načeloma dobro. V otrokovo korist je, da si širi znanje in osvaja nove veščine. Dobro je, da neke do petega razreda osnovne šole poizkusi čim več različnih stvari, spozna čim več novih stvari, potem je čas, da izbere eno ali dve in jih neguje, izpopolni. Vendar tudi to iskanje, kaj ga zanima in kaj ne, terja stroge meje. Če se otrok odloči za neko dejavnost, bi jo moral dokončati oz. v njej vztrajati celo sezono, drugače otrok ponovno dobi lekcijo, da lahko počne, kar želi in kadar želi, ter mu ni potrebno ničesar končati. Korak do tega, da se odloči, da mu ni potrebno hoditi v šolo, je zelo majhen, saj je vse skozi dobival lekcijo, da ko postane malo težje, ko nekdo hoče nekaj od tebe, pričakuje od tebe, lahko preprosto greš in celo dobiš podporo staršev. Na koncu bodo ponovno krivi prijatelji ali pedagogi, nikakor ne starši in vzorec, ki so ga ponudili. Glede na to, da šole in različna društva, posamezniki ponujajo ogromno

novega znanja, bi moral biti to projekt celotne družine, ne pa, kar v večini primerov je, instant varuška, ki poskrbi, da je otrok uro ali dve na teden na varnem in toplem in da ima dežurnega klovna, ki ga zabava. Res je, da je dobro, da otrok spozna veliko novega, da se druží, a v prvi vrsti bi moralo biti to lastna izbira otroka, ne pa cilj preveč ambicioznih ali preveč konservativnih staršev ali celo projeciranje neizpoljenih želja staršev.

Šola sama je osnova, kjer otrok dobiva znanje, dodatne dejavnosti pa nadgrajujejo znanje. Dostikrat pa se zalomi že v sami osnovi, saj starši iščejo lažje poti že v osnovnem kurikulumu. V eni sapi znajo povedati, da šola in pedagogi zahtevajo od njihovih otrok preveč, a v drugi sapi povedo, da ima otrok cel kup dejavnosti, ker je zanj to dobro. V bistvu je sama šolska osnova postavljena dokaj dobro, a zahteva delo tako staršev kot pedagogov, pa tudi sodelovanja med njimi. Povrh vsega pa zahteva še skupno vzgojo ter predvsem stroge, jasne in dosledne meje. Le na ta način se ustvari ustrezno okolje, kjer ima otrok možnost razmišljati s svojo glavo, kjer se mu ni treba ukvarjati z negotovostjo, s spraševanjem, kaj sme in kaj ne, kaj se od njega pričakuje in kaj ne. Vendar se prevečkrat zgodi, da zaradi neiznajdljivosti staršev ali celo zaradi mnenja, da je učenje in vzgoja naloga pedagogov, na koncu trpijo le otroci.

Težko je reči, komu je težje – ali otroku ali staršu ali pedagogu. Otrok je tisti, ki je odvisen od odgovornih odraslih oseb, ki ga bodo popeljali v svet, ga učili biti odgovorna, samostojna, odrasla oseba ter ga naučili misliti s svojo glavo. Vendar potrebuje tudi svoje izkušnje, svoje bolečine, svoje padce in vzpone. Na poti do samostojnosti ga najprej spremljajo starši, ki pa ne opravijo vedno svoje naloge. Potem pa je breme preloženo na

pedagoge, ki morajo v prvi vrsti postaviti stroge meje, saj le na ta način ustvarijo prostor, kjer dejanski lahko tega otroka učijo, posledično preoblikujejo vzorce, ki so jih dobili v primarni družini. Poleg tega pa mora biti pedagog sam dovolj samozavesten, da je zmožen biti učitelj ter prevzgojiti otroka – v smislu, da sam v sebi odkrije energijo, lastne sposobnosti in možnosti uresničevanja. Otrok se uči od staršev, pedagoga, hkrati pa se starši in pedagogi ob vsakem otroku naučijo nekaj novega.

Človek se uči in raste celo življenje, če si le pusti. V vsakem novem odnosu je nekaj, kar doda nov košček v njegov mozaik življenja, pa čeprav je njegovo najbolj intenzivno učenje omejeno na šolski čas, ko naj bi bili najbolj dovzetni za nove stvari. Bistvo učenja je v tem, da je posamezniku dovoljeno, da lahko misli s svojo glavo, da so mu dani podatki, ki jih lahko preoblikuje po lastni presoji, predvsem pa da mu je bil ponujen prostor, kjer je lahko zgradil sebe.

Literatura

- Gostečnik, C. (1998). Ne grenite svojih otrok. Ljubljana: Frančiškanski družinski inštitut.
- Gostečnik, C. (2004). Relacijska družinska terapija. Ljubljana: Frančiškanski družinski inštitut.
- Gostečnik, C. (2013). Relacijska paradigma in klinična praksa. Ljubljana: Frančiškanski družinski inštitut.
- Kompan Erzar, L. K. (2006). Ljubezen umije spomin. Ljubljana, Celje: Frančiškanski družinski inštitut in Mohorjeva družba.
- Kompan Erzar, L. K. (2003). Skrita moč družine. Ljubljana, Celje: Frančiškanski družinski inštitut in Mohorjeva družba.
- Rogge, J. U. (2000). Med popustljivostjo in strogostjo. Otroci potrebujejo meje. Tržič: Učila.
- Severe, S. (2000). Ljubezen ni dovolj: preprosta načela vzgoje. Tržič: Učila.